

Doğma Azərbaycanımızı ölkə hüdudlarından kənar da ləyaqətlə təmsil edən Ələddin Məmməd Hüseyin oğlu Allahverdiyev 1947-ci il may ayının 29-da Göyçə mahalında, Basarkeçər rayonunun Kəsəmə kəndində anadan olmuşdur. 1964-cü ildə Bakı şəhərindəki 190 sayılı orta məktəbi medalla bitirərək Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki BDU) mexanika-riyaziyyat fakültəsinin mexanika şöbəsinə daxil olmuşdur. Üçüncü kursu bitirdikdən sonra M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin mexanika-riyaziyyat fakültəsində təhsilini davam etdirmişdir.

Ələddin müəllim hələ IV–V siniflərdə oxuyarkən dərsliklərin birində M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin binasının şəklini gördüyünü və çox xoşuna gəldiyini söyləyir: “Mən burada oxuyacam”, – deyərək, uşaqlıq arzumu bildirmişdim. Sonralar Bakıda 190 №-li məktəbdə və Bakı Dövlət Universitetinin I–III kurslarında əlaqi oxuyarkən, riyaziyyat olimpiadalarında uğurla

Hər insan fərqli ömür yaşayır. Zaman keçdikcə bu ömür yoluna yeni səhifələr əlavə olunur. O insan xoşbəxttir ki, ömrü təsvir edən yazılar fərdilikdən çıxır, başqaları üçün də nümunəyə çevrilir. Təbii ki, belə ömür kitabını sıradan biriləri deyil, seçilmişlər yaradırlar. Haqqında sizə söhbət açacağımız professor Ələddin Allahverdiyev kimi.

pyezo və akustoelektronika, tibb texnikası, müdafiə sənayesi və s. sahələrdə istifadə olunan cihaz və aparatların yaradılmasına həsr edilmiş 30-dan çox elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işlərinin (ETİ və TKİ) elmi rəhbəri və ya rəhbər müavini olmuşdur. Bu illərdə 150-dən çox elmi məqaləsində alınmış çoxsaylı yeni elmi nəticələr və 7 ixtirasında həllini tapmış yeni texniki ideyalar texnikanın ayrı-ayrı sahələrində – dünya okeanının və kosmik fəzanın tədqiqatında (sualtı qayıqlarda və tədqiqat gəmilərində, süni peyklərdə və kosmik gəmilərdə) geniş miqyasda istifadəsini

sistemində həyata keçməsinə nail olmuşdur.

Ələddin Allahverdiyev məxfi elmi-texniki işləri də daxil olmaqla 450-dən çox monoqrafiya, ixtira, elmi məqalə, dərslik və dərs vəsaitinin müəllifidir.

Dəqiq elmlər sahəsində dünya miqyasında tanınmış azərbaycanlı alim bildirir ki, riyaziyyatı öyrənmək, anlamaq, başa düşmək insanın mədəni səviyyəsinin formalaşmasında mühüm rol oynayır: “Riyaziyyat bir fənn, elm kimi insanın ümumi düşüncə tərzini, tərəkür mədəniyyətini təkmilləşdirir, onları nizama salır, məntiqi mülahizə etməyə sövq edir, onlarda dəqiqliyi

Çox sevindirici haldır ki, professor Ə. Allahverdiyevin imkanımız daxilində sadələşdirmiş xidmətləri həmişə yüksək qiymətləndirilmişdir. Belə ki, 7 ixtiranın, çoxsaylı elmi məqalələrin və onların texnikaya tətbiqinin, ali məktəblər üçün çoxsaylı dərsliklərin müəllifi olan Ə. Allahverdiyev elmi və ictimai fəaliyyətinə görə “Moskvanın 850 illiyi” dövlət medalı (1997), Ümumrusiya Sərgi Mərkəzinin qızıl medalı, “M.V. Lomonosov adına MDU-nun 250 illiyi” yubiley medalı (2004), Rusiya Federasiyasının çoxsaylı fəxri fərmanları və diplomları ilə təltif edilmişdir.

Həmçinin, “Rusiya Federasiyasının ali peşə təhsilinin fəxri işçisi” adına və döş nişanına, elm və təhsildəki yüksək nəticələrinə görə dalbadal 4 il (2001–2004) Moskva Hökumətinin təhsil sahəsində elm və texnologiyalara dair təsis etdiyi “Moskva Qrant” müsabiqəsinin laureatı adına və pul mükafatlarına layiq görülmüşdür.

Tibbi texnikanın inkişafında xüsusi xidmətlərinə görə Ümumittifaq Elmi Tibbi-Texniki Cəmiyyətinin Mərkəzi İdarəsi Rəyasət Heyətinin bəxş-müsabiqəsinin qalibi diplomu ilə təltif edilmişdir (həmmüəllifləriylə birgə hazırladığı pyezokeramik ötürücü süni üreyn yaradılmasında uğurla tətbiq olunmuşdur).

Pyezoelektrik mühitlərdə dalğaların yayılmasının və pyezoelektrik konstruksiyaların və elementlərin əlaqəli rəqsələrinin tədqiqində riyazi modellərin yaradılması və tətbiqində aldığı mühüm, böyük elmi-texniki əhəmiyyət kəsb edən nəticələrinə görə Rusiya Elmlər Akademiyasının nəzəri və tətbiqi mexanika üzrə Milli Komitəsinin görkəmli alim-mexanik, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, akademik, professor, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, dörd Lenin ordenli, bir neçə Dövlət mükafatı laureatı Xəlil Əhmədoviq Raxmatulin adına, həmçinin, kosmonavtika sahəsindəki xidmətlərinə görə Rusiya Kosmonavtika Federasiyasının Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, general-leytenant, Lenin mükafatı laureatı, professor, texnika elmləri doktoru, kosmik proqramlar üzrə Dövlət komissiyasının sədri Georgi Aleksandroviç Tyulin adına medallar da azərbaycanlı alimin layiq görüldüyü dəyərli elmi-texniki təltiflər sırasına daxildir.

Ələddin müəllim həm də nümunəvi ailə başçısıdır. Bir oğlu, bir qızı, dörd nəvəsi var.

Həyat yoldaşı Məhsəti İsmayıl qızı Kəngərli M.V.Lomonosov adına MDU-nun kimya fakültəsinin və onun aspiranturasının məzunudur, kimya elmləri namizədidir.

“Beynəlxalq iqtisadiyyat” ixtisası üzrə Rusiya Federasiyası Xarici İşlər Nazirliyinin Diplomatik Akademiyasının və “təşkilat menecmenti” ixtisası üzrə Rusiya Dövlət İdarəetmə Universitetini fərqlənmə diplomları ilə bitirən oğlu Toğrul Allahverdiyev iqtisad elmləri namizədidir. “İnnovasiyalı inkişafda korporativ idarəetmə” monoqrafiyasının, 30-dan çox elmi məqalənin müəllifidir. Amsterdamba “Eurasian Resources Group” kompaniyasında icraçı direktor vəzifəsində çalışır.

Qızı Aytən Allahverdiyeva-Rəfibəyli isə İ.M. Seçenov adına Moskva Dövlət Tibb Akademiyasını fərqlənmə diplomu ilə bitirib. Qəter dövlətinin paytaxtı Doha şəhərində plastik cərrahiyyə üzrə həkim işləyir.

Ömrünün müdriklik çağını yaşayan böyük alim yenə də əvvəlki enerji ilə çalışmaqdadır. Məhz yuxarıda adlarını çəkdiyimiz son iki medalla cəmi iki ay öncə təltif edildiyi dediklərimizin təsdiqidir. Özündən əvvəlki görkəmli alimlər kimi professor Ə. Allahverdiyev də elmdə öz izi olan elm fədaısıdır.

Arif MƏMMƏDLİ,
sair-jurnalst,
Araz YAQUBOĞLU,
tədqiqatçı-jurnalst

Azərbaycanı ləyaqətlə təmsil edən böyük alim

çixışı edərək qəlbimdə yaşayan bu arzunun real olduğunu hiss etdim və III kursdan sonra ali təhsilimi davam etdirmək üçün Moskva Dövlət Universitetinin mexanika-riyaziyyat fakültəsinə köçürüldüm. Sonra aspiranturada saxlanıldım, dissertasiya müdafiə etdim, iş təklifindən imtina etmədim. Bu təklifə razılığımıza 1973-cü ildə ulu öndər Heydər Əliyevlə respublikamızın Moskvadakı daimi nümayəndəliyində tələbə və aspirantların görüşündə aspirant kimi mənim çıxışından sonra onun “çalışın qalın, Moskvada yerləşin, işləyin, respublikamızı layiqincə təmsil edin, tanıdın” – sözləri xüsusi təkan verdi. İndi artıq 50 ildən çoxdur ki, Moskvada yaşayıb işləyirəm.”

Moskva Dövlət Universitetində təhsilini başa vurduqdan sonra Ələddin Allahverdiyev təyinatla SSRİ Elektron Sənayesi Nazirliyinin qapalı Ümumittifaq Elmi-Tədqiqat “FONON” İnstitutuna işə qəbul edilmiş, 1974–1994-cü illərdə kiçik elmi işçi, baş elmi işçi və “Riyazi modelləşdirmə” şöbəsinin müdiri vəzifələrində çalışmışdır.

1994–1995-ci illərdə Rusiya – ABŞ müştərək “Green Star International” şirkətində Baş Direktorun elm və istehsalat işləri üzrə müavini olmuşdur. 1995-1996-cı illərdə Moskvanın Zelenoqrad Şəhər Orta və Kiçik Biznes Müəssisələri Assosiasiyasının direktoru işləmişdir.

1996-cı ilin sentyabrından Moskva Dövlət Biznesi İdarəetmə Akademiyasında (MDBİA) ali və tətbiqi riyaziyyat kafedrasının müdiri və professoru vəzifələrində işə başlamış, 1997–1999-cu illərdə, eyni zamanda, iqtisadiyyat və menecment fakültəsinin dekanı olmuş, 2000-ci ildən etibarən həmin akademiyanın 1-ci prorektoru (tədris-metodika işləri üzrə) vəzifəsində çalışmışdır. Bu illər ərzində ali və tətbiqi riyaziyyat (riyaziyyatın iqtisadiyyatda və menecmentdə tətbiqinə aid) sahələrinə həsr olunmuş 24 monoqrafiya, dərslik və dərs vəsaiti çap etdirmişdir.

2001-ci ildə Ələddin Allahverdiyev Rusiya Federasiyasının Ali Attestasiya Komissiyasının qərarı ilə professor elmi adına layiq görülmüşdür. Onun elmi rəhbərliyi altında 7 nəfər (o cümlədən 3 azərbaycanlı) namizədlik dissertasiyası müdafiə etmiş, onlarla dissertasiyanın müdafiəsində rəsmi opponet olmuşdur.

Rusiya Federasiyası Ali Məktəblərinin təhsil üzrə prorektorları Şurasının, Moskva Şəhər Təhsil Departamentinin Koordinasiya Şurasının, MDBİA-nın Elmi Şurasının üzvü, həmin Akademiyanın Tədris-metodika Şurasının sədri vəzifələrində olmuşdur.

2010-cu ildən “MIET” Milli Tədqiqat Universitetində professor, tədris işləri üzrə prorektor müavini, tədris prosesinin keyfiyyəti sahəsinin rəhbəri işləmişdir.

Ələddin müəllim Dünya Azərbaycanlılarının bütün qurultaylarının nümayəndəsi olmuşdur.

İstedadlı alim 1970-ci illərdən institutun baş nəzəriyyəçisi kimi

tapmış, elektron (xüsusilə mikro və tibb sənayesi müəssisələrində tətbiq olunmuşdur. Onun 1980-ci və 1982-ci ildə qeydə alınmış ixtiraları dünya okeanında su altında hərəkət edən obyektlərin yerini və ayrı-ayrı karakteristikalarını müəyyən etməyə imkan yaratdı. 1989-cu və 1990-cı illərdə qeydə alınmış ixtiralar isə müvafiq elmi sahələrin mütəxəssislərini maraqlandıran informasiyaların kosmik obyektlərdə (süni peyklərdə və kosmik gəmilərdə) qeydə alınmış, Uçuşların İdarəetmə Mərkəzinə (UİM) göndərilməsində uğurla tətbiq olunmuşdur.

Ələddin Allahverdiyev tələb olunan tezliklə rəqs edən və əvvəlcədən müəyyən olunmuş ayrı-ayrı fiziki karakteristikalara cavab verən, minimum kütləyə və ya həcmə malik olan pyezoelektrik elementlərin optimal formasını təyin etmək məsələsini həll edən ilk alimdir. Bu tipli məsələlərin həllində Ələddin Allahverdiyev ilk dəfə riyaziyyatda məşhur olan Pontryagin maksimum prinsipini tətbiq etmişdir. O elektroelastikiyyət nəzəriyyəsinin iki və üçölçülü dinamik məsələlərinin həllinə ümumiləşmiş variasiya prinsipi əsasında sərhəd və sonlu elementlər metodlarını ilk dəfə uğurla tətbiq edən alimlərdəndir. Disk formalı pyezokeramik membranlarda “kənar effekti”nin (“краевой эффект”) mövcudluğunu nəzəri cəhətdən ilk dəfə Ələddin Allahverdiyev aşkar etmişdir.

Onun «Математический анализ (для экономических специальностей)» (“Riyazi analiz” (iqtisadiyyat yönü ixtisaslar üçün)), «Теория вероятностей и математическая статистика» (“Ehtimal nəzəriyyəsi və riyazi statistika”), «Линейная алгебра и элементы аналитической геометрии» (“Xəttili səbr və analitik həndəsənin elementləri”), «Дифференциальные уравнения» (“Differensial tənliklər”) dərslikləri Rusiya Federasiyası Ali Təhsil Nazirliyi tərəfindən iqtisad ixtisasları üçün dərslik kimi qəbul edilmişdir. Bu əsərlər M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin, Rusiya Federasiyasının digər müvafiq ali təhsil məktəblərinin nüfuzlu alimləri tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. Bu dərsliklər əsasında uzun illər Ə. Allahverdiyev MDBİA-da tələbələrə mühazirə oxumuş və təcrübi məşğələlər aparmışdır.

Professor Ə. Allahverdiyev kafedra müdiri, dekan, prorektor vəzifələrində çalışarkən «Рейтинговая система как личностно-ориентированная технология и её роль в развитии способностей студента», “Математика и её роль в подготовке современных менеджеров”, “Устойчивое развитие как парадигма философии образования”, “Применение математических методов в социальных науках” kimi elmi məqalələrində yüksək kvalifikasiyaya malik elmi, texniki, humanitar kadrların hazırlanmasında müasir təhsil sisteminin təkmilləşməsinə, inkişaf istiqamətlərinə aid dəyərli fikirlər irəli sürmüş və onları təhsil

və gətirilən dəlillərin, arqumentlərin hərtərəfli mükəmməlliyini tərtibə edir. Riyaziyyat elmi və onun həyatımızın ayrı-ayrı sahələrində – başqa elmlərdə, texnikada, məişətdə tətbiqi, uğurla istifadə edilməsi həyatda böyük problemlərin həll olunmasına imkan yaratmışdır. İki misal gətirirəm. Birincisi, dünya şöhrətli azərbaycanlı alim, ABŞ-ın Kaliforniya Universitetinin (Berklı) professoru, mərhum Lütfi Zadənin 6 mühüm riyazi nəzəriyyəsinəndən biri, qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsi bu gün dünyanın, xüsusilə Yaponiyanın və ABŞ-ın məşhur şirkətləri tərəfindən foto və videokameraların, paltaryuyan maşınların, vakuum kimyəvi təmizləyicilərin istehsalında, qatarların, avtomobillərin, sənaye proseslərinin idarə olunmasında geniş istifadə edilir. Hazırda bu nəzəriyyədən iqtisadiyyatda, siyasətdə, fəlsəfədə, psixologiyada, linqvistikada, sosiologiyada, dini məsələlərdə, münafişə problemlərində də istifadə olunur.

İkincisi, alimlər hesablamışlar ki, yalnız C.Maksvellin elektromaqnit dalğaların yayılmasını ifadə edən riyazi tənliklərinin fiziki mahiyyətinin texnikanın müxtəlif sahələrində tətbiqlərindən alınan gəlir bəşəriyyətin tarix boyu elmə qoyduğu sərmayədən dəfələrlə böyükdür.”

Ömrünün yarım əsrdən çoxunu elmi fəaliyyətə həsr edən böyük alim 30-dan çox beynəlxalq, ümumittifaq elmi konfrans, qurultay və simpoziumda pyezoelektrik mühitlərdə dalğaların yayılmasının, pyezokeramik konstruksiyaların əlaqəli rəqslər zamanı elektrofiziki parametrlərinin tədqiqinə həsr edilmiş 60-dan çox elmi məruzə, o cümlədən 10-a yaxın sifarişli-plenar məruzə ilə çıxışı etmişdir. Bu fakt professor Allahverdiyevin elmi işlərinə yuxarıda adıçəkilən elm sahələrində çalışan dünya alimlərinin verdiyi yüksək qiymətin təzahürüdür.

Ə. Allahverdiyevin ömür yolu təbii ki, təkə elm və təhsil fəaliyyəti ilə məhdudlaşmışdır. Onun ən böyük üstünlüyü Vətəndən uzaqlarda yaşamasına baxmayaraq, milli-mənəvi dəyərlərimizə sadiq qalmasıdır.

“Biz milli-mənəvi dəyərlər baxımından Tanrının töhfəsinə layiq görülmüş zəngin xəzinəyə malik nadir xoşbəxt xalqlardanıq. Təkə muğamımız və saz-söz sənətimiz xalqımızın yaşayışını özündə birləşdirən qürurverici mənəvi qüvvədir, gücdür. Hər bir azərbaycanlının mənəvi dünyası beşikdən, ana laylasından başlayaraq xalq mahnıları, saz və muğam üstündə formalaşır, tərtibi olunur, püxtələşir, müdrikləşir” – deyən alim humanitar elmləri heç də dəqiq elmlərdən az bilmir.

Ələddin müəllimlə söhbət əsnasında o, xalqımızın XX əsr tarixinə toxunarkən xüsusi, müstəsna rolunu alan üç böyük şəxsiyyətin adını qeyd etdi: ümummilliy lider Heydər Əliyev, M.Ə. Rəsulzadə və Ü. Hacıbəyli. İki böyük dövlət xadiminin xalqımız qarşısında misilsiz xidmətlərinin danılmaz olduğunu vurğulayaraq, Üzeyir Hacıbəylinin Azərbaycan musiqisində köklü dönüş yaratdığını bildirdi.